

İç Savaş Sırasında Uygulanan Seçimlerin Ulus İnşa Sürecine Etkileri: Libya 2014 Parlamento Seçimleri Üzerinden Bir Değerlendirme

Fuat Emir ŞEFKATLİ* & Güngör ŞAHİN**

Geliş tarihi: 03/06/2022

Kabul tarihi: 10/06/2022

Atf: Sefkatli, F.E., Şahin, G., “İç Savaş Sırasında Uygulanan Seçimlerin Ulus İnşa Sürecine Etkileri: Libya 2014 Parlamento Seçimleri Üzerinden Bir Değerlendirme”, Ortadoğu Etütleri, 14-1 (2022): 31-48

DOI: 10.47932/ortetut.1125616

Öz: Makalede iç savaş sırasında ya da hemen sonrasında gerçekleşen seçimlerin demokrasi, kalıcı istikrar ve toplumsal barış üzerindeki etkileri incelenecektir. Bu çerçevede 2014 Libya parlamento seçimleri temel vaka olarak belirlenmiştir. Libya örneği üzerinden yapılacak kapsamlı inceleme, alan literatüründen ayrışmakla beraber özellikle Ortadoğu ve Afrika’daki istikrarsız ve başarısız devletlerin kökenlerini anlamak bakımından önemlidir. Çalışmada nitel araştırma yönteminden faydalanılmıştır. Bu doğrultuda öncelikle teorik bir çerçeve çizilecek, Libya’daki çatışma ortamının gelişimi ve içeriğine bağlı olarak seçimlerin hangi saikler doğrultusunda kutuplaştırıcı bir etken olduğu ve ne tür güvenlik risklerini beraberinde getirdiği makalede analiz edilecektir. Bağlılık, meşruiyet ve güvenlik alt başlıkları altından 2014 parlamento seçimlerinin Libya’nın toplumsal ve askerî entegrasyonu başta olmak üzere siyasi uzlaşma sürecini aksattığı çalışmada detaylı örnekler ile beraber işlenmektedir. Bundan hareketle Libya iç savaşı sonrası siyaset sahnesinde ön plana çıkan paydaşların seçimleri iktidara ulaşmada bir araç olarak gördüğü ve bu bağlamda seçim sonuçlarının ayrışmaları tetikleyen bir meşruiyet krizi yarattığı varsayımı ileri sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İç Savaş, Demokrasi, Seçim, Ulus İnşası, Libya

* F. Emir Şefkatli: Doktora Öğrencisi, Milli Savunma Üniversitesi-TR, emirsefkatli@gmail.com ORCID: 0000-0002-2111-1194

** Güngör Şahin: Doç. Dr, Milli Savunma Üniversitesi-TR, gsahin@msu.edu.tr ORCID: 0000-0001-6296-8568

The Effects of the Elections Held During the Civil War on the Nation Building Process: An Evaluation of the 2014 Parliamentary Elections in Libya

Fuat Emir ŞEFKATLİ* & Güngör ŞAHİN**

Received: 03/06/2022

Accepted: 10/06/2022

Citation: Sefkatli, F.E., Şahin, G., “The Effects of the Elections Held During the Civil War on the Nation Building Process: An Evaluation of the 2014 Parliamentary Elections in Libya”, Middle East Studies, 14-1 (2022): 31-48

DOI: 10.47932/ortetut.1125616

Abstract: In the article, the effects of the elections that took place during or just after the civil war on democracy, lasting stability, and social peace will be examined. In this context, the 2014 Libya parliamentary elections were chosen as the main case. A comprehensive analysis of the Libyan example is important in terms of understanding the origins of unstable and unsuccessful states, especially in the Middle East and Africa, although it differs from the literature in the field. The qualitative research method was used in the study. In this direction, first of all, a theoretical framework will be drawn, and depending on the development and content of the conflict environment in Libya, the reasons for which the elections are a polarizing factor and what kind of security risks they bring will be analyzed in the article. Under the subheadings of loyalty, legitimacy and security, the 2014 parliamentary elections hindered the political reconciliation process, especially Libya’s social and military integration, which is discussed in detail. Based on this, it is argued that the stakeholders who came to the fore in the political scene after the Libyan civil war saw the elections as a means of reaching power, and in this context, the election results created a legitimacy crisis that triggered the disunity.

Keywords: Civil War, Democracy, Election, Nation building, Libya

* F. Emir Sefkatli: PhD Student, National Defense University -TR, emirsefkatli@gmail.com ORCID: 0000-0002-2111-1194

** Gungor Sahin: Assoc. Dr, National Defense University-TR, gsahin@msu.edu.tr ORCID: 0000-0001-6296-8568

آثار الانتخابات التي جرت خلال الحرب الأهلية على عملية بناء وطن: تقييم لانتخابات البرلمانية الليبية لعام 2014

أمير شفكاتلي* & جونجور شاهين**

تاريخ الاستلام: 2022/06/03 تاريخ القبول: 2022/06/10

اقتباس: شفكاتلي، ف. إ.، شاهين ج.، "آثار الانتخابات التي جرت خلال الحرب الأهلية على عملية بناء وطن: تقييم للانتخابات البرلمانية الليبية لعام 2014"، دراسات الشرق الأوسط، 14-1 (2022): 31-48

معرف الغرض الرقمي: 10.47932/ortetut.1125616

الملخص

في هذه المقالة ستم دراسة الآثار المباشرة للانتخابات التي جرت في ليبيا أثناء الحرب الأهلية، أو بعدها، على الديمقراطية والاستقرار الدائم والسلم المجتمعي في هذا البلد. في هذا السياق، تم تحديد الانتخابات البرلمانية الليبية لعام 2014 كقضية رئيسة. التحليل الشامل للنموذج الليبي يختلف عن الأدبيات في هذا المجال، وهو مهم من حيث فهم أصول الدول غير المستقرة وغير الناجحة، خاصة في الشرق الأوسط وأفريقيا. تم استخدام أسلوب البحث النوعي في الدراسة. في هذا الاتجاه، سيتم في البداية رسم إطار نظري للمقالة، ومن ثم سيتم تحليل الأسباب التي تجعل الانتخابات عامل استقطاب، ونوع المخاطر الأمنية التي تجلبها تلك الانتخابات، اعتمادًا على تطور بيئة الصراع في ليبيا ومحتواها. وسيتم تناول إعاقة الانتخابات البرلمانية لعام 2014 لعملية المصالحة السياسية، ولا سيما التكامل الاجتماعي والعسكري في ليبيا، بأمثلة مفصلة تحت العناوين الفرعية: الولاء والشرعية والأمن. بناءً على ذلك، تطرح هذه الدراسة فكرة أن أصحاب المصلحة الذين ظهروا في المشهد السياسي بعد الحرب الأهلية الليبية رأوا في الانتخابات وسيلة للوصول إلى السلطة، وأن نتائج الانتخابات خلقت أزمة شرعية أدت إلى زيادة الانقسامات في هذا الاتجاه.

الكلمات المفتاحية: الحرب الأهلية، الديمقراطية، الانتخابات، بناء وطن، ليبيا.

* طالب دكتوراه، جامعة الدفاع الوطني-تركيا، emirsefkatli@gmail.com

رقم أوركيد: 0000-0002-2111-1194

** أستاذ مشارك، جامعة الدفاع الوطني-تركيا، gsahin@msu.edu.tr

رقم أوركيد: 0000-0001-6296-8568

Giriş

Bu makalenin konusu, iç savaş sırasında ya da hemen sonrasında gerçekleşen seçimlerin demokrasiye geçişte yarattığı sorunları analiz etmektir. Bu kapsamda 2014 Libya Temsilciler Meclisi seçimleri esas alınmıştır. Bununla beraber seçim sonuçlarının çalışma kapsamında belirlenen ülkedeki kırılğan güvenlik atmosferine etkileri ve buna bağlı olarak istikrar ve barış ortamına geçiş sürecindeki zararları incelenecektir.

Seçimler, gücün ve yönetimin demokratik olarak dağılmasına neden olduğundan çatışma ortamının ortadan kaldırılması için ideal bir yol olarak görülmektedir. Ancak geçmişte bazı örnekler göz önüne alındığında iç savaş sırasında ya da savaş sonrası barışın uygulamaya geçtiği kırılğan ülkelerde gerçekleştirilen seçimlerin mevcut çatışma ortamını daha da körüklediği, güvensizlik ve kargaşaya sebep olduğu gözlemlenmektedir. Diğer taraftan iç savaş sonrası gerçekleştirilen seçimlerin önemli bir özelliği, seçime katılan adayların demokrasiyi ya da demokratik seçimleri ilkesel bir duruştan çok bir araç olarak görüyor olmasıdır. Bu bakış açısının siyasal aktörler üzerinde yaygın hâle gelmesi, büyük ölçüde siyasal ve toplumsal olarak girilen uzlaşma süreçlerinin ve güvenlik sektörü reformu çabalarının tamamlanmadığı, başka bir deyişle tarafların karşılıklı tavizler verme noktasında hâlen öncelikli çıkarlarını maksimize ederek bir güç paylaşımı içine girdikleri döneme işaret etmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı; iç savaş sırasında gerçekleşen seçimleri meşruiyet bakımından kadük bırakan, toplumsal ve siyasal açıdan bağlılığın sorgulanmasına yol açan ve savaşan taraflar arasındaki ayrışmayı derinleştirerek mevcut güvensizlik ortamını ön plana çıkaran sebepleri tespit etmektir. Öyle ki çalışmanın üzerinde duracağı bir başka husus, iç savaş sırasında gerçekleşen seçimlerin hangi şartlar dâhilinde “kazanan her şeyi alır” (winner takes all) yaklaşımına evrildiğini ele almaktır.

İç (sivil) savaş kavramı, kendi içinde farklı tanımlamaları barındırmaktadır. Bu açıdan makale iç savaşı etnik, siyasal, dini hatta ırksal kutuplar altında mobilize olan aynı ülke vatandaşlarının iktidarı ele geçirme mücadelesi olarak ele almaktadır. Bununla beraber makale, belli bir (iç) savaş döneminin hemen ardından ya da süresince gerçekleşen seçimlerin demokratik yapıya geçişte ve bazı durumlarda yeniden devlet inşasında ortaya çıkardığı güvenlik temelli ama toplumsal ve siyasal tabanda hissedilen sonuçlara odaklanmaktadır. Bu bağlamda seçimlerin birbiriyle savaşmış taraflar nezdinde yarattığı meşruiyet sorunlarının neler olduğu ve seçimlerin uzlaşma ve barışın uygulanması sürecine ne gibi olumlu/olumsuz etkiler bıraktığı sorularına yanıt aranmaktadır.

Bununla birlikte kırılğan güvenlik atmosferine sahip ülkelerde gerçekleşen seçimler, geniş kapsamlı bir meşruiyet krizine neden olmakta, hizip, grup ve

toplulukları kristalize ederek toplumsal ve siyasi ayrıştırmayı derinleştirmektedir. Öte yandan iç savaş sırasında veya hemen sonrasında yapılan seçimler, ön plana çıkan aktörler tarafından karşısındakini elimine etme ya da çatışmayı kendi lehine sonuçlandırmak üzerine güç elde etme üzerine kurulu bir yarış olarak değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda Flores ve Nooruddin, iç savaş ve çatışma sonrası siyaset sahnesinde öne çıkan paydaşların barış ve demokrasi gibi değerlere bağlılıklarının yetersiz oluşunun seçimleri mevcut anlaşmazlıkları tırmandıran bir faaliyete dönüşmesiyle sonuçlandığını ileri sürmektedirler.¹ Farklı bir tanımlamayla Horowitz² ve Macdonald³ demokrasi tecrübesi sınırlı kırılğan devlet yapıları için demokratik seçimlerin yerine “uzlaşmacılık” yani geniş koalisyonlar arasında güç paylaşımı kavramını ortaya atmaktadır. Nitekim Staffan Lindberg, güç paylaşımının etkin olduğu bir geçiş sürecinin otoriter rejimleri besleyeceği argümanından hareketle her ne pahasına olursa olsun seçimlerin demokrasinin kalitesini ya da değerini artıracığı görüşünü savunmuştur.⁴ Lindberg, seçimlerin doğal sonucu olarak yönetime gelen meşru aktörlerin sıcak ya da soğuk çatışmalara son vermek adına daha yetkin güç unsurlarına sahip olacağını ve bu nedenle seçimlerin barış ortamına geçişte efektif bir çözüm olduğunu ifade etmiştir.⁵ Ancak bu güç konsolidasyonunun bazı riskleri ve demokratik katılım anlamında sınırlılıkları beraberinde getirdiği ifade edilebilir. Bu anlamda Michael Mann, demokratik seçimlerin etnik temizlik için bir araç olduğunu ileri sürerek seçimlerin yeniden devlet inşasında (ulus-devlet olma yolunda) bazı grupların marjinalize edilmesine ön ayak olduğuna işaret etmektedir.⁶ Flores ve Nooruddin, bu durumu demokratik seçimlere ve sonuçlarına bağlılık noktasında ele almakta, kazanan tarafın seçimler öncesinde ortaya sürdüğü barışın tesis edilmesi ve yönetimde demokratik normların takip edilmesi gibi taahhütlerin geçmiş rekabet ve kırgınlıklardan ötürü değişkenlik gösterebileceğini vurgulamaktadır.⁷ Öyle ki seçimler aracılığıyla statükonun bozulması, iktidarın devlet kaynaklarını rakip güce kaybetmesi

1 Thomas Flores and Irfan Nooruddin “The Effect of Elections on Postconflict Peace and Reconstruction”, *The Journal of Politics*, 74, 3, 2012, s. 558

2 Donald Horowitz “Ethnic Groups in Conflict”, *The International Journal of African Historical Studies*, 22,2, 1989.

3 Michael Macdonald “The Siren’s Song: the Political Logic of Power-Sharing in South Africa”, *Journal of Southern African Studies*, 18,4, 1992

4 Staffan I. Lindberg, *Democracy and Elections in Africa*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2006.

5 A.g.e.

6 Michael Mann, *The Dark Side of Democracy: Explaining Ethnic Cleansing*, Cambridge University, 2006.

7 Thomas Flores and Irfan Nooruddin “The Effect of Elections on Postconflict Peace and Reconstruction”, *The Journal of Politics*, 74, 3, 2012, s. 560

anlamına gelecektir. Ancak buradaki kayıp yalnızca maddi bir kayıp olarak da düşünülmemelidir. Max Weber'in *Economy and Society* adlı eserinde tanımladığı "patrimonyalizm" kavramı, otoritenin bireysel ve bürokratik güç ile doğrudan ilişkili olduğu anlamına gelmektedir.⁸ Kavramın kullanımını Afrika'daki otoriter devlet yapılarını anlamak adına geliştiren Daniel C. Bach ise "neo-patrimonyalizm" üzerinden patronaj ilişkisi ve nepotizmin hâkim olduğu kaynak zengini ülkelerde kamu çıkarları ile bireysel ya da grup çıkarlarının örtüştüğünü vurgulamaktadır.⁹ Burada bireysel ya da grup çıkarları ile kastedilen, iktidarı elinde bulunduran gücün (Devlet Başkanı vs.) bu kaynaklar aracılığıyla yandaşlarını kendisini desteklemeye ikna etmesi ya da rıza göstermelerinin önünü açmasıdır. Çünkü patrimonyal düzende bu kaynakların ilgili yerlere akışındaki süreklilik, otoriter lider için varlığının devamı anlamına gelmektedir.¹⁰

Ayrıca Almami Cyllah, benzer dönemdeki seçimlerin illegal milis grupları, savaş ağalarını ve bazı durumlarda terör gruplarını meşru birer aktör pozisyonuna taşıma riski olduğuna değinmektedir.¹¹ Popüler destek alan figürlerin genelde silahlı unsurlar olması, halkın silahlı çatışmaların yaşandığı iç savaşlarda sorunların yine askerî yöntemlerle çözüleceğine dair taşıdığı bilinçaltından kaynaklanmaktadır. Çünkü güvenlik sektörünün (polis ve ordu gücünün) dağınk ve zayıf olduğu ülkelerde istikrarsız yapılar, silahlı gruplar için bir fırsat teşkil etmektedir. Çok sayıda benzer grubun siyasi, toplumsal ve askerî alanda güç iddia etmesi ve aralarındaki rekabet, sıradan halkı bu gruplar arasında bir tercihe zorlamaktadır.

Bununla beraber savaş döneminde gerçekleştirilen seçimler, iki farklı başlık altında sıralanmaktadır. Bunlardan ilki yakın gelecekte herhangi bir barış anlaşması ya da diyalog sürecinin olmadığı ve silahlı çatışmaların süre geldiği bir ortamda yapılan seçimlerdir.¹² Sri Lanka, İsrail, Filistin ve Kolombiya gibi ülkelerde belli dönemlerde gerçekleşen seçimler buna örnek gösterilebilir. İkincisi, geniş çaplı çatışmaların sonlanarak taraflardan birisinin askerî zaferi sonucu kırılğan ateşkeslerin sağlandığı bir ortamda gerçekleşen seçimlerdir.¹³ Genellikle Afrika ülkelerinde rastlanan bu seçim modelleri, takip edilen aş-

8 Mikhail Maslovski "Max Weber's concept of patrimonialism and the Soviet system", *Sociological Review*, 44(2), 1996, s. 294-308.

9 Daniel C. Bach, "Patrimonialism and neopatrimonialism: comparative trajectories and readings", *Commonwealth & Comparative Politics*, 49:3, 2011, s. 276.

10 A.g.e.

11 Cyllah, Almami (ed.) "Contentious Winners: Warlords and Illegal Armed Groups as Legitimate Actors in Liberia", *UNSSC*, 2011, s. 52.

12 Kristine Höglund, Anna K. Jarstad, Mimmi Söderberg Kovacs, "The predicament of elections in war-torn societies", *Democratization*, 16(3), 2009 s. 531.

13 A.g.e.

malara bağlı olarak uluslararası kurumların güçlü desteğine ihtiyaç duymaktadır. Ruanda, Etiyopya ve Uganda gibi ülkelerde düzenlenen yerel ve genel seçimler bu kategori içinde yer almaktadır. Bu noktada 2014 Libya parlamento seçimlerini birinci kategoride göstermek mümkündür.

Makale giriş ve sonuç dâhil olmak üzere toplam dört bölümden oluşmaktadır. Bu doğrultuda literatür değerlendirmesinin de yer aldığı giriş bölümünde, çalışmayı geniş bir perspektife taşımak ve çıktıları olgunlaştırmak adına teorik bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Makalenin birinci bölümünde ise 2014 Libya parlamento seçimlerine giden süreç, 2011 yılının Şubat ayında Libya’da başlayan devrim hareketlerinden itibaren resmedilmektedir. Makalenin ikinci bölümünde 2014 parlamento seçimlerinin Libya siyasi istikrarına, toplumsal barışına ve güvenlik atmosferine yaptığı etkiler incelenmektedir. Bu etkiler, ilgili kısımda farklı alt başlıklar altında sorgulanmaktadır. Bu başlıklar sırasıyla, bağlılık, meşruiyet ve güvenlik olarak üçe ayrılmaktadır. Sonuç bölümünde ulaşılan bulgular değerlendirilerek geleceğe yönelik öngörude bulunmaktadır.

I. Libya’da 2011 Sonrası Siyasi Atmosfer

Arap Halk Hareketleri olarak adlandırılan ve literatüre halkların otoriter liderlere karşı reform taleplerini daha sesli bir biçimde dile getirdiği hükûmet karşıtı gösterilerin ilk ayağı 2010 yılında Tunus’ta gerçekleşmiştir. 2011 yılının Şubat ayı itibarıyla Tunus’ta başlayan dip dalga, Kuzey Afrika’nın petrol ve doğal gaz rezervleri bakımından zengin ülkesi Libya’ya sıçrayarak günümüze kadar uzanan siyasi ve toplumsal bölünmüşlüğü oluşturmuştur.

42 yıllık iktidarının ardından Muammer Kaddafi, Ekim 2011’de doğduğu şehir olan Sirte’de isyancılar tarafından linç edilerek öldürülmüştür. Bu tarihten itibaren Libya’da yaşananların Kaddafi rejiminin bırakmış olduğu zayıf devlet algısı, kabile ve milis gruplar ile iç içe geçmiş devlet kurumları ve siyasi kültürün henüz olgunlaşmaması ile bağlantılı olarak ülkeyi kutuplaşma ve iç çatışmaya sürüklediği söylenebilir. Öyle ki devrimin gerçekleştiği tarihten kısa bir süre sonra “devrimin hangi yerel aktörler tarafından sahiplenileceği” sorunsalı ve buna bağlı olarak patlak veren siyasi güç mücadelesi şehir, bölge, kabile ve hatta milis grup bazlı ayrışmaları ön plana çıkarmış, güç ve iktidar merkezinin Kaddafi döneminde arka planda kalarak devrim hareketlerine öncülük eden Mısırata ve Bingazi gibi şehirlere kaymasına yol açmıştır.¹⁴ Bu kapsamda devrim esnasında direnişçi olarak adlandırılacak çoğunluğun devrim sonrasında çevre şehirlere kaynaklı tehditler sebebiyle silahlanması

14 Ulf Laessing, “*Understanding Libya Since Gaddafi*”, C Hurst, 2020.

kaçınılmaz hâle gelerek milis grup yapılanmaları hız kazanmıştır. Dolayısıyla oluşan rekabet ortamındaki karşıt cephelerin “devrimci” ve “karşı devrimci” olarak tanımlanması mümkün olmakla beraber bu karşıt cephelerin güç ve çıkar amaçlı hareket ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.¹⁵ Ayrıca Şubat devrimi sonrası meşruiyet mücadelesine giren grupların İslam referanslı (Mısralı silahlı gruplar ve Müslüman Kardeşler hareketi) ve seküler (Kaddafi dönemi subay ve bürokratları) kimliklere sahip olması, Libya’daki mücadeleye dini ve ideolojik boyut kazandırmaktadır.

2012’nin ilk çeyreğiyle beraber ortaya çıkan tabloda toplumsal ve güvenlik merkezli kutuplaşmanın yanında siyasi bölünme, devrim sonrası aktörler arasında çatışma ortamını tetikleyen halkanın son zinciridir. Bu bağlamda Kaddafi karşıtı gösterilerin devam ettiği dönemde muhalif hareketlerin uluslararası aktörler nezdinde muhataplık kazanması adına kurulan Ulusal Geçiş Konseyi (UGK), ülkeyi Haziran 2012’deki Milli Genel Kongre (MGK) seçimlerine taşımıştır.¹⁶ Temmuz ayında göreve gelen 200 kişilik MGK içerisinde 120 koltuk bağımsız üyelere 80 koltuk ise siyasi partiler aracılığıyla seçilecek adaylara ayrılmıştır.¹⁷ Nitekim bağımsız olarak MGK’ya giren üyelerin de mevcut siyasi partiler altında konsolide olduğu ve ideolojik anlamda yakın gördüğü bloka bağlı hareket ettiği söylenebilir. Ayrıca belirtmek gerekir ki demokrasi kültürü ve çoğulcu siyasi katılım anlayışına yabancı olan Libya’da siyasi partiler, büyük ölçüde ülkenin doğu, batı ve güneyindeki kabilelerin ve devrim sonrası siyasi alana dolaylı yönden müdahil olan milis grupların meşruiyet kazanma ve ekonomik kaynaklara ulaşma aracı olarak değerlendirilmektedir.

I.I. Siyasi Men Yasası ve Kutuplaşma

Bu geleneksel yapı dâhilinde kurulan MGK’da iki önemli ittifakın öne çıktığını görmek mümkündür. Bunlardan birincisi liberal devlet görüşünü benimseyen Mahmud Cibril liderliğinde oluşturulan Ulusal Güçler İttifakı (UGİ) iken diğeri Müslüman Kardeşler (MK) hareketinin içinden doğan Adalet ve İnşa Partisi olmuştur.¹⁸ Ancak Mayıs 2013’te MGK’da kabul edilen “siyasetten men yasası”, devrim sonrası oluşan statüko içinde grupların kendi varlıklarına tehdit olarak algıladıkları potansiyel muhalif hareketleri bastırma ve eli-

15 Daveed Gartenstein-Ross, Nathaniel Barr, “Dignity and Dawn: Libya’s Escalating Civil War”, *International Centre for Counter-Terrorism – The Hague*, February 2015, s.17

16 Kareem Fahim & Suliman Ali Zway, “Violence and Uncertainty Mar Libyan Election for a New Parliament”, *New York Times*, 25 June 2014

17 Emrah Kekili, “Haftar’ın Darbe Girişiminden BM Çözüm Taslağına Libya Siyaseti”, *SETA*, 152, Şubat 2016, s. 9

18 Haala Hweio, “The Muslim Brotherhood: Libya as the Last Resort for the Continued Existence of the Global Movement”, *Middle East Law and Interdisciplinary Governance Journal*, 2020, s.6.

mine etme kampanyasına dönüşerek kırılğan siyasi ve toplumsal dinamiklerin Libya siyasetinde yer edinmesine zemin hazırlamıştır.¹⁹

İlgili yasa, 1969-2011 tarihleri arasında devlet kurumlarında orta düzeye kadar görev yapan bürokratların yeni dönemde herhangi bir görev almasını yasaklamıştır.²⁰ Yasakların medya ve akademi alanındaki kişileri kapsamaması, yasanın Libya’da pek çok farklı alanda kutuplaştırıcı etkilere yol açmasını ve hizipleşmenin savunmacı ve saldırgan özelliklerinin her alana yansımalarını tetiklemiştir.²¹ Ayrıca Trablus ve Mısırata’daki İslam referanslı grupların parlamento üzerindeki baskılarının da bu yasanın kabul edilmesine sebep olduğu ifade edilebilir.²² Öyle ki Kaddafi dönemindeki görevlerinden ötürü Cibril liderliğindeki UĞİ içinden pek çok kişiye getirilen yasaklar, büyük ölçüde Trablus’taki İslam referanslı grupların çıkarlarına uygun gözükmektedir. Diğer taraftan bu ötekileştirme kampanyası, yalnızca Kaddafi dönemindeki asker ve bürokratlar üzerinde kırıklık yaratmamış, ülkenin doğusundaki kabile ve milis gruplar özelinde de tarihsel kin ve öfkenin tırmanmasına yol açmıştır.

Artan gerilim içinde 2013 yılında ülkenin doğusundaki Bingazi, Tobruk ve Derna şehirlerindeki emekli subaylara yönelik gerçekleşen suikastların Mısıratalı milis gruplar ve parlamentodaki MK hareketine müzahir kişilerle ilişkilendirilmesi, mevcut gerilimlerin adı geçen şehirlerde silahlı çatışmalara dönüşmesine ön ayak olmuştur.²³ Öte yandan Eylül 2012’de ABD’nin Bingazi’deki Konsoloslughuna düzenlenen saldırıda Büyükelçi Chris Stevens’in hayatını kaybetmesi olayının faili terör örgütü el-Kaide bağlantılı Ensar el-Şeria,²⁴ ülkenin doğusunda eylemlerini artırarak Bingazi’deki güvenlik atmosferinin istikrarsızlaştırmasına dayanak oluşturmuştur. Bu noktada ülkedeki siyasi kargaşa ve toplumsal fay hatlarındaki çatlakların derinleşerek askerî alternatifi gündeme getiren ilk olay, emekli bir general olan Halife Hafter’in 2014’ün Şubat ayında Trablus merkezli hükûmete yönelik darbe girişimi olmuştur. Mısırata ve Trabluslu milislerin müdahil olmasıyla püskürtülen bu girişim başarısızlıkla sonuçlansa da kısa-orta vadede silahlı çatışmaların yoğunlaşacağını göstermesi bakımından kayda değerdir. Takip eden süreçte kaotik güvenlik denklemi ve otorite boşluğunu fırsat gören Hafter, ülkenin doğusundaki İslam

19 Ulf Laessing, “Understanding Libya Since Gaddafi”, C Hurst, 2020.

20 Daveed Gartenstein-Ross, Nathaniel Barr, “Dignity and Dawn: Libya’s Escalating Civil War”, International Centre for Counter-Terrorism – The Hague, February 2015, s.17.

21 A.g.e

22 Policy Brief, “Addressing Libya’s multiple crises: When violent politics, extremism and crime meet”, Clingendael, July 2015.

23 Daveed Gartenstein-Ross, Nathaniel Barr, “Dignity and Dawn: Libya’s Escalating Civil War”, International Centre for Counter-Terrorism – The Hague, February 2015, s.20.

24 Frederic Wehrey, Wolfram Lacher, “Libya’s Legitimacy Crisis: The Danger of Picking Sides in the Post-Qaddafi Chaos, Foreign Affairs, 6 October 2014.

referanslı gruplara karşı “Onur Operasyonu”nu (*Operation Dignity*) başlatmış ve kısa süre içinde Libya’nın doğusundaki önde gelen kabilelerin (Avakir, Ubeydat vd.) ve Kaddafi döneminde görev yapan emekli subayların desteğini almıştır.²⁵ Bu iki grubun Hafter’in operasyonlarına verdiği desteğin arka planında iki temel sebep bulunmaktadır. Birincisi Hafter’in statüko karşıtı hamleleri devrim sonrası dışlanma tehdidiyle bağlantılı biçimde “hayatta kalma” stratejisi izleyen eski elitlere yeniden siyasi ve askerî sektörde alan açma olanağı sunmaktadır.²⁶ İkincisi, çoğu görece seküler dünya görüşüne sahip eski asker ve bürokratların İslam referanslı gruplara karşı duyduğu ön yargı ve kaygılardan kaynaklanmaktadır.²⁷

Hafter, Bingazi ve farklı doğu kentlerindeki şiddet eylemlerini gerçekleştiren unsurlar ile hükûmet arasında organik bir bağ olduğu retoriğinden hareketle “Trablus merkezli hükûmetin İslam referanslı teröristlerin elinde olduğu” argümanını işleyerek askerî operasyonlarında hem yerel kamuoyunun hem de ABD başta olmak üzere uluslararası aktörlerin desteğini almayı planlamıştır.²⁸ Buna karşılık Hafter’in saldırılarını püskürtmek adına Ensar el-Şeria’nın da aralarında bulunduğu İslam referanslı gruplar, kendi içlerinde mobilize olarak Bingazi Devrimcileri Şura Konseyi altında teşekkül etmektedir.²⁹ Benzer güç birliği, MGK’nın askerî kanadı olarak Mısralı milis grupların başını çektiği Libya Şafağı (*Libya Dawn*) altında şekillenmektedir. MK hareketi ile güçlü bağlara sahip Libya Şafağı milislerinin lider kadrosunda Salah Badi³⁰ gibi Şubat devriminin sembol isimleri yer almakta ve grup, devrimin sahiplenilmesi hususunda yönetimin eski ve yeni elitler arasında dağılımını öngören modele karşı cephe olarak mutlak hâkimiyet amaçlamaktadır.

Ülkenin doğu ve batısında kurulan askerî ittifakların önemli bir özelliği, her iki oluşumun siyasi uzantılarının olması ve bu ittifakların aynı zamanda Libya siyaset sahnesini oluşturan parti, hareket ve figürler için kırılğan güvenlik atmosferinde bireysel ve kolektif güvenliği sembolize etmesidir. Öyle ki işleyen ve kurumsal bir ordunun olmaması, 2011 sonrası Kaddafi rejimine ait silah depolarının illegal grupların eline geçmesi ve Libya’daki yerel siyasetin uluslararası boyut kazanmasına müteakip “vekalet savaşları” adı altında dış ülkelere bağımlı yerel vasilerin devşirilmesi, Libya’daki yerel siyasi figürlerin korunma ihtiyacını bir gereklilik hâline getirmektedir.

25 Mohamed Eljarh, “Libya’s Islamists Go for Broke”, *Foreign Policy*, 22 July 2014.

26 Ulf Laessing, “Understanding Libya Since Gaddafi”, C Hurst, 2020.

27 A.g.e

28 Policy Brief, “Addressing Libya’s multiple crises: When violent politics, extremism and crime meet”, Clingendael, July 2015.

29 A.g.e

30 A.g.e

1.2. 2014 Parlamento Seçimleri

Toplumsal ve siyasi karmaşanın zirveye ulaştığı, askerî ittifakların hazırlık sürecini tamamladığı ve Libya krizine angaje olan ülkelerin yerel aktörler üzerinden izlediği ayrıştırıcı siyasetin yoğun manada gözlemlendiği bir atmosfer içinde, 25 Haziran tarihinde Libya ikinci kez seçim denemesinde bulunmuş ve ülkede parlamento seçimleri düzenlenmiştir. Sandık güvenliği, adaylara duyulan güvensizlik sonucu oluşan toplumsal memnuniyetsizlik ve farklı pek çok sebepten ötürü, beklenildiği gibi seçimlere katılım oranı %18 olmuştur.³¹

Sonucu itibarıyla seçimler, MGK içinde bir güç kaymasına sebep olarak Cibril liderliğindeki UĞİ'nin Adalet ve İnşa Partisi ve beraberindeki İslam referanslı partilerin koalisyonuna karşı mutlak üstünlüğünü ortaya çıkarmıştır.³² Ancak sandık aracılığıyla -düşük katılım oranına rağmen- beklenen değişim sahada karşılıklı bulmamış ve Trablus'un kontrolünü elinde bulduran İslam referanslı gruplar, seçim sonuçlarını reddetmek suretiyle Temsilciler Meclisi'nin (TM) başkentte faaliyet göstermesini engelleme yollarını aramıştır. Seçim sonucu belirlenen 200 kişilik parlamento üyeleri ise güvenlik kaygıları nedeniyle parlamento oturumlarının doğudaki Tobruk şehrinde düzenlenmesini kararlaştırmıştır.³³ Bu kararın ardından artan gerilim, MGK'nın Trablus'ta görevi devam ettirmesiyle birlikte çift başlı siyasi yapıyı körüklemiş ve Libya'da iç savaş ortamı için gerekli tüm koşullar hazır hâle gelmiştir. Öyle ki seçimlerin ardından ülkenin doğu ve batısındaki askerî grupların kontrol ettikleri bölgede tam anlamıyla hâkimiyet sağlamak adına giriştikleri operasyonlar, geniş çaplı çatışmaların hazırlık süreci olarak nitelendirilebilir. Hafter'in batıdaki önemli müttefiklerinden birisi olan Zintanlı milislere karşı Libya Şafağı milislerinin operasyonlarının yanı sıra Bingazi'de Hafter birlikleri tarafından başlatılan "Yılan İğnesi" operasyonu³⁴ bu sürece örnek gösterilebilir.

Alan mücadelesinin tartışmalı seçim sonuçlarıyla beraber zirveye ulaştığı bu tarihlerde Tobruk merkezli parlamentonun ilk oturumunda MGK ve yöneticileri, "terörist" ilan edilmiş³⁵, diğer taraftan Trablus'taki Anayasa Mahkemesi seçimlerin anayasaya aykırı olduğunu ilan ederek seçim sonuçlarını geçersiz kabul etmiştir.³⁶ Bunun haricinde Hafter ve doğudaki TM arasındaki

31 "Libyan elections: Low turnout marks bid to end political crisis", BBC, 26 June 2014.

32 Emrah Kekili, "Haftar'ın Darbe Girişiminden BM Çözüm Taslağına Libya Siyaseti", *SETA*, 152, Şubat 2016, s. 16.

33 "Libya's parliament moves to small port city as dangers in Tripoli increase", *Washington Post*, 5 October 2014.

34 Mohammed Eljarh, "The Fight for Benghazi Heats Up", *Foreign Policy*, 15 October 2014.

35 Emrah Kekili, "Haftar'ın Darbe Girişiminden BM Çözüm Taslağına Libya Siyaseti", *SETA*, 152, Şubat 2016, s. 18.

36 "Libya faces chaos as top court rejects elected assembly", *Reuters*, 6 November 2014.

bağlar, parlamento oturumunda milis güçlerin lideri Hafter'e Genelkurmay Başkanı sıfatının verilmesiyle açık bir görünüm kazanmıştır. Ancak yakın geçmişte Trablus'a işgal girişiminde bulunan ve çok sayıda sivilin hayatını kaybetmesine yol açan tartışmalı bir figürün meşrulaştırılma girişimleri, ülkenin batısındaki toplumsal dargınlığın ve kutuplaşmanın hat safhaya ulaşmasında etkili olmuştur.

Bu gelişmeler ışığında Libya'da bölünmüşlük ve devrim sonrası güç mücadelesinin tartışmalı parlamento seçimleriyle beraber daha geniş bir tabana yayıldığı ve çift kutuplu yapının bileşenlerinin gerek askerî gerekse siyasi ve toplumsal anlamda belirgin hâle geldiği ifade edilebilir. Nitekim demokrasilerin değişmez araçlarından birisi olan seçimlerin birleştirici özelliği, Libya'daki mevcut koşullar altında ayrıştırıcı bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. Öte yandan seçimler, yerel gruplar arasındaki anlaşmazlık ve çatışmaların çözümsüz bir hâl almasıyla Birleşmiş Milletler (BM) Libya Misyonu başta olmak üzere uluslararası aktörlerin sürece müdahil olmasının önünü açmıştır. Bu durum Libya'yı farklı ülkelerin diplomatik yollarla ve çözüm üretme adı altında çıkarlarını maksimize etmeye çalıştığı bir sahaya dönüştürmüştür. Bir sonraki bölüm, Haziran 2014'te gerçekleşen parlamento seçimlerinin hangi açılardan Libya'nın ulus inşa sürecine ve siyasi bütünlüğüne engel teşkil ettiği farklı parametreler dâhilinde incelenecektir.

2. Ulus İnşa Süreci

2011 Şubat devriminin ardından ortaya çıkan siyasi tablonun Libya'daki geleneksel ve yapısal sorunları canlandırdığı söylenebilir. Bu bağlamda 2014 parlamento seçimlerinden hemen önce taraflar arasında fazlasıyla hissedilen güç mücadelesi ve bunun bir uzantısı olarak ortaya çıkan silahlı çatışmalar, seçim sonuçlarının Libya'nın demokrasi yolculuğuna olumsuz anlamda etki etmesine yol açmıştır. Çünkü günümüzde devam eden keskin ayrılıkları, seçimlerin ardından şekillenen rekabet ortamı ile açıklamak mümkün görünmektedir. Bu doğrultuda 42 yıllık otoriter düzenin sona ermesi, pek çok farklı alanda kapsamlı değişim ve reformları kaçınılmaz hâle getirmiştir. Ancak iç çatışma ortamının devam ettiği kırılğan güvenlik ve toplumsal dinamiklere sahip olan Libya'da gerçekleşen seçimler, yalnızca ulus inşa sürecini baltalamakla kalmamış, mevcut çatışma ortamının katmanlaşmasına ve askerî boyut kazanmasına yol açmıştır. Çalışmanın bu bölümünde Libya örneği göz önüne alınarak iç savaş esnasında ya da hemen sonrasında gerçekleşen seçimlerin üç farklı nedenden ötürü toplumsal bütünleşmeyi, demokrasi ve ulus inşa sürecini, barış ortamını ve siyasi istikrarı engellediği analiz edilecektir. Bu kapsamda seçimlere ya da siyasi otoriteye bağlılık sorunu, seçimlerin bir amaçtan

çok ulusal meşruiyete giden yolda bir araç olarak görülmesinden hareketle meşruiyet sorunu ve son olarak iç savaş ortamının yarattığı güvenlik kaygıları, üç temel başlık olarak incelenecektir.

2.1. Bağlılık

Silahlı veya silahsız çatışmaların varlık gösterdiği bir atmosferde seçimler, Libya özelinde “kazananlar” ve “kaybedenler” retoriğinin öne çıkmasına neden olmuştur. Bu noktada çatışma sonrası ya da esnasında gerçekleşen seçimlerde kazanan tarafın barış ve demokratik değerlere bağlılık hususunda seçim öncesinde verdiği taahhütleri yerine getirme ihtimali oldukça zayıftır.³⁷ Bu taahhütler arasında azınlık haklarına önem ve öncelik verilmesi, kapsamlı hukuki reformların başlatılması ve kamu hizmetinin tüm bölgelere eşit seviyede dağıtılması gösterilebilir. Seçimlerin rakip gruplar arasında yaşanan çatışmalardan kısa bir süre sonra gerçekleştiği senaryo, tarafların birbirlerine yönelik kin ve öfkelerinin yalnızca arka plana atıldığı ve iktidar gücünün eli geçirilmesiyle beraber intikam duygularının ağır bastığı bir senaryo olarak kabul edilebilir.

Diğer taraftan kontrolü eline geçiren iktidar grubu, geçmişte rakip olduğu yeni muhalefete karşı güçlü bir baskı uygulayarak siyasi sahneden elimine etmeye yönelik adımlar atabilir. Halk gözünde muhalif unsurların istikrarsızlık ve güvenlik kaygıları ile ilişkilendirilmesi, bu tutuma belli oranda destek kazandırmakla beraber Libya örneğinde olduğu gibi kitlesel bir kutuplaşmaya yol açabilir. Örnek olarak seçimlerin öncesinde ve hemen sonrasında doğu ve batı bölgelerinde başlayan kampanyalar, rakip güçlerin bulunduğu bölgelerdeki azınlık karşıtı ve homojen bir topluluk yaratmaya yönelik stratejiler ile açıklanmaktadır. Bu anlamda Trablus hükümeti, ülkenin doğusunda “terörist” ve Müslüman Kardeşler hareketinin etkisi altında gibi anlatılarla halka servis edilirken, ülkenin batısında Halife Hafter ve beraberindeki milis grupların uluslararası bağlantıları olduğu ve Kaddafi rejimini geri getirmeye çalıştığı yönünde argümanlar kamuoyuna servis edilmiştir. Dolayısıyla bu durum, seçim sonrası tabloda “kaybedenlerin” kısa süre içinde kontrol ettiği toplulukları manipüle etme yoluna başvurmaya neden olmaktadır.

2014 parlamento seçimlerinin sonucunda ise bu durum iki temel alternatifi ortaya çıkarmıştır. Birincisi “ses” yani mağlup olan partinin ya da grupların destekçileri siyasi hoşnutsuzluğunu protestolarla göstermesi iken ikinci alter-

37 Thomas Flores and Irfan Nooruddin “The Effect of Elections on Postconflict Peace and Reconstruction”, *The Journal of Politics*, 74, 3, 2012, s. 558.

natif, “çıkış” olarak adlandırılan siyasi katılımdan ayrılma yoludur.³⁸ Ancak 2011 Şubat devrimi sonrasında bölge halklarının birbirine entegre edilmesindeki zorluklar ve Kaddafi döneminden kalma çarpık devletleşme süreci, seçim sonuçlarının bölge halklarına gönderdiği mesajlarda farklılık yaratmaktadır. Bu kapsamda Libya’nın siyasi kültürüne paralel olarak 2014 parlamento seçimleri, kaybeden taraf nezdinde devlet kurumlarından ve kaynaklarından dışlanma tehdidinin yanı sıra geçmiş savaş suçlarından ötürü yargılanma riskini de içinde barındırmaktadır.

Büyük petrol rezervlerine sahip Libya’da 2011 sonrası otorite boşluğu ve kurumlar arası koordinasyon bozukluğu sebebiyle rakip tarafların etkin olduğu bölgelerde milis gruplarca işletilen geniş bir illegal ekonomik ilişkiler ağını yönettikleri söylenebilir. 2014 parlamento seçimleri, siyasi dengeleri, statükoyu ve dolayısıyla bu yerleşik hâle gelmiş yolsuzluk ağını değiştirmesi bakımından da siyasi elitlerin önemli bir kısmı tarafından olumsuz karşılanmıştır. Seçimlerle beraber kaybeden tarafın karşı karşıya kaldığı varoluşsal tehditler, Libya’da muhalif hareketlerin radikalleşmesine ve silahlı alternatiflerin güçlenmesine zemin hazırlamıştır. Bu açıdan parlamento seçimlerine bağlılık gerek siyasi gerekse toplumsal tabakada düşük kalmıştır.

2.2. Meşruiyet

İkinci olarak 2014 parlamento seçimleri, geniş çaplı bir meşruiyet sorununu Libya siyasi krizinin merkezine almıştır. Çünkü seçime katılan partilerin ortak yönü, seçimlerin bir amaçtan ziyade meşruiyet kazanmak adına bir araç olarak görünüyor olmasıdır. Bu araçsallaştırma, pek çok sorunlu alt başlığı içinde barındırmaktadır. Öncelikle, iç savaş sırasında ya da hemen sonrasında gerçekleşen seçimler, seçim için gerekli kurumların (yargı, kolluk kuvvetleri ve medya) taraflı (partizan) ve altyapı bakımından yetersiz oluşu sebebiyle seçim sonuçlarının ya da halk iradesinin sandığa yansımaya gölge düşürmektedir. Bu senaryolar dâhilinde farklı örnekler bakıldığında çok sayıda savaş suçlusunun, savaş ağasının (*warlord*) ve tartışmalı figürün iç savaş sonrası gerçekleşen seçimlerde halk desteğini arkasına aldığı görülmüştür. Liberya ve Afganistan gibi ülkelerde bu durumun örneklerini görmek mümkündür.³⁹ Bazı ülkelerde bu durumun engellenmesine yönelik bazı hukuki önlemler alınsa da Libya’daki hukuk altyapısındaki eksiklikler ve toplumsal dinamikler, tartışmalı figürlerin siyaset sahnesine eklemlenmesine izin vermiş ve vermekte-

38 Fabio Olivia, “Learning to Lose: Accepting Electoral Outcomes”, *UNSSC*, 2011.

39 Cyllah, Almami (ed.) “Contentious Winners: Warlords and Illegal Armed Groups as Legitimate Actors in Liberia”, *UNSSC*, 2011, s. 52.

dir. Libya 2014 parlamento seçimleri ise seçimle göreve gelen parlamentonun geçmişte çok sayıda savaş suçu işleyen emekli General Hafter ve milis yapılanmasını ülkenin meşru silahlı organı ilan etmesi ile yukarıdaki örnekler ile dolaylı yoldan örtüşmektedir.

Bununla birlikte silahlı unsurların ve illegal grupların seçimlerde belli bir destek almasının arka planında iki temel mantık yatmaktadır. Libya üzerinden bunları açmak gerekirse ilk olarak Libya halkının orta-uzun vadede içinde bulunduğu çatışma ortamının siyasi diyalog yoluyla çözülme olasılığını düşük bulması gösterilebilir. Bu noktada 42 yıllık otoriter rejimin ardından yönetimde güç paylaşımı esasına dayalı bir modelin Libya’da popülerlik kazanmasını beklemek pek olası görünmemektedir. Aynı zamanda diplomasi ve “taviz” kültürünün yenilgiyi çağrıştırdığı Libya siyasi atmosferinde halk, silahlı çatışmaların silahlı unsurlar tarafından çözülebileceği görüşünü benimsemiştir. Bu geleneksel yaklaşımın bir sonucu olarak Libya’da 2014 parlamento seçimlerinin ardından ülke siyasetinde milis grupların ve askerî unsurların hâkimiyetinin tescillendiği söylenebilir. İkinci olarak 2014 parlamento seçimlerine katılım oranı, 2012 yılındaki %62 oranına göre ciddi bir düşüş yaşayarak %18’e gerilemiştir.⁴⁰ Hiç şüphesiz 2014 seçimlerine giden yolda yaşanan olaylar silsilesi bu gerilemede etkili olmuştur. Özgür propaganda ortamının yokluğu, anayasa ve seçim yasalarının net bir biçimde belirlenmemesi ve adaylara duyulan güvensizlik halk nezdinde oluşan kaygıların başında gelmektedir.

Son olarak 2014 parlamento seçimleri, taraflar arasındaki diyalog ve uzlaşma sürecini sonlandırmış ve çözümsüzlüğü sürdürülebilir hâle getirmiştir. Yerel müzakerelerin ve siyasi iletişim kanallarının yetersiz kalışı, farklı bölgesel ve bölge dışı aktörlerin arabulucu rolünde krize müdahil olarak meşruiyet kazanmasına yol açmıştır. Nitekim bu zaruri müdahillik, Libya’daki siyasi açmazı “Libyalı çözümlerin” getirilmesini ikinci plana taşımıştır.

2.3. Güvenlik

2014 parlamento seçimlerinin ulus inşa sürecine, siyasi ve toplumsal istikrara zarar veren bir diğer yönü ise güvenlik sektörü ile bağlantılı olarak mevcut askerî ve milis grup yapılanmalarını kristalize etmesidir. Bu doğrultuda ülkenin doğu ve batısında faaliyet gösteren Onur Operasyonu ve Libya Şafağı grupları, gerilimin ve çatışmaların artmasıyla beraber polis ve asker gücü hâline gelmiş, 2011 sonrası Libya’nın kronik sorunlarından birisi olan milis entegrasyonu ve milislerin silahsızlandırmasını kapsayan reformlar zincirinin önemli ölçüde ertelenmesine yol açmıştır. Ayrıca bu grupların pek çoğunun

40 Ben Fishman, “Libya’s Election Dilemma”, *Washington Institute*, 21 May 2018.

resmî kurumlara (İçişleri, Savunma Bakanlığı, parlamento ve Genelkurmay Başkanlığı) bağlı hareket etmesi ve bölgesel ölçekte belli bir güç paylaşımı içine gitmesi, Haziran 2014 seçimleri sonucu oluşan yapıda elde ettikleri güç ve kaynaklara paralel olarak mevcut görevlerinden feragat etmelerini zorlaştırmıştır. Öyle ki hâlen günümüzdeki çatışmaların bu dönem içinde kurulan ittifakların birbiri ile mücadelesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Diğer taraftan dünya genelindeki milis entegrasyon reformları dikkate alındığında bu denli kemikleşmiş askerî ittifaklar içinde yapılması planlanan reformların şiddeti tetikleyebileceğini de vurgulamak gerekir. Çünkü mevcut polis ve ordu içindeki birey ve grupların planlanan reformları kendi varlıklarına bir tehdit olarak algılaması muhtemel görünmektedir. Ek olarak reform sürecinin belli bir zamana ihtiyacı olduğu düşünüldüğünde bu zaman zarfının siyasi aktörler tarafından seçimleri korku ve şiddet yoluyla kendi lehlerine yönlendirmek için kullanabileceği bir güvenlik boşluğuna dönüşmesi olasıdır. Libya örneğinde ise rakip taraflara müzahir milis grupların reform sürecine adapte edilmesi, daha marjinal ve radikal grupların açılan boşluğu doldurmalarına zemin hazırlamakla beraber bu ortamın Mağrip bölgesi ve Sahel bölgesindeki terör hareketleri tarafından bir fırsat olarak yorumlanacağı ifade edilebilir. Bu anlamda yalnızca 2014 seçimlerinin ardından oluşan kaotik ve kırılğan güvenlik ortamı IŞİD'in Libya'ya girişi için yeterli olmuştur. Hatta Libya'nın doğu ve batısını ayıran en önemli merkez şehirlerinden birisi olan Sirte, 2015 yılının Mayıs ayında IŞİD'in terör örgütü tarafından kuşatılmış ve Haziran ayında ele geçirilmiştir.⁴¹

Gelinen noktada Haziran seçimleri, Libya'daki güvenlik ikilemini derinleştirerek milis gruplara siyasi, toplumsal ve askerî düzende daha fazla esneklik ve nüfuz alanı kazandırmıştır.

Sonuç

Libya'da iç savaş esnasında gerçekleşen seçimler, demokrasinin ve demokratik değerlerin uygulanması, gücün dağıtılması ve halk iradesinin siyasi alana yansımından ziyade seçimlerin gerçekleştiği ülkedeki toplumsal ve siyasi ayrışmaları tetikleme potansiyeline sahiptir. Ayrıca siyasi kültürü zayıf ve demokrasi tecrübesi sınırlı olan ülkelerde seçimlerin iktidara ve rakip aktörler nezdinde iktidar ile özdeşleşen ekonomik kaynak, şiddet uygulama gücü ve siyasi otoriteye ulaşmaya yönelik araçsallaştırması, seçimlerin modern demokratik toplumlar tarafından algılanan genel-geçer özelliklerinin dışına çıkarak iç savaş sırası veya sonrasında güvenlik atmosferine paralel olarak rakip güçler arasındaki tansiyonu artırdığı gözlemlenmektedir.

41 "IŞİD Sirte'yi ele geçirdi", *Al Jazeera Türk*, 9 Haziran 2015

Makale kapsamında belirlenen 2014 Libya parlamento seçimleri, iki toplumsal ve siyasi cephenin süreç içinde askeri yapılanmaya giderek tamamen mobilize olduğu çift kutuplu bir dönem içinde gerçekleşmiştir. Seçim sonuçları itibarıyla güç dengesindeki değişim, hayatta kalma stratejilerine bağlı olarak tarafları mevcut statükoyu korumaya itmiş, bundan hareketle seçim sonuçlarına bağlılık asgari seviyede kalmıştır. Ayrıca seçimlerden önce farklı bölgelerde oluşturulan karşıt kampanyalar ve anlatılar, ülke genelinde kazanan grupların bir meşruiyet krizine girmesine neden olarak bölgeler arası entegrasyon ve birliğin sağlanmasında başat engeller olmuşlardır.

Bununla beraber Libya siyasetindeki milis grup ve kabile etkisi, Weber'in "bireysel ve kamu çıkarlarının iç içe geçmesi" çıkarımından ötürü hizipleşmeyi, kutuplaşmayı ve halk nezdinde siyasi aktörlere karşı yabancılaşmayı beraberinde getirmiştir. 2012 seçimlerine nazaran parlamento seçimlerine katılım oranının %18 olması, bu durumu destekler mayettedir. Diğer taraftan 42 yıllık Kaddafi iktidarının bıraktığı güçsüz devlet kurumları ve güvenlik sektörü, günümüze kadar gelen seçim denemelerinin bahsedilen milis gruplar tarafından gölgelenmesine yol açmıştır. Yine seçimler sonucunda ortaya çıkan "kaybedenler", kazanan" gruplar tarafından siyasi, ekonomik ve güvenlik alanlarından izole edilme tehlikesi ile karşı karşıya kalmamak adına güç birliği içine gitmiş ve bu güç birliği illegal milis grup liderlerine önemli oranda nüfuz alanı meşruiyet kazandırmıştır. 2014'ün başlarında "terörle mücadele" adı altında Libya'da gerek yerel gerekse uluslararası destek alan Halife Hafter, bu duruma örnek gösterilebilir.

Son olarak makale, Libya'da toplumsal kabul ve bölgeler arası siyasi entegrasyon için seçim yasalarını içine alan kapsamlı bir anayasa, özgür propaganda ortamı, güvenlik sektörü reformlarıyla birlikte adil ve güvenli bir seçim ortamının oluşturulmaması halinde iç savaş sırasında ya da sonrasında gerçekleşen seçimlerin kutuplaşmayı ve istikrarsızlığı derinleştireceği argümanını savunmaktadır.

Kaynakça

Ben Fishman, "Libya's Election Dilemma", *Washington Institute*, 21 May 2018.

Cyllah, Almami (ed.) "Contentious Winners: Warlords and Illegal Armed Groups as Legitimate Actors in Liberia", *UNSSC*, 2011.

Daniel C. Bach, "Patrimonialism and neopatrimonialism: comparative trajectories and readings", *Commonwealth & Comparative Politics*, 49:3, 2011.

Daveed Gartenstein-Ross, Nathaniel Barr, "Dignity and Dawn: Libya's Escalating Civil War", *International Centre for Counter-Terrorism – The Hague*, February 2015.

Donald Horowitz “Ethnic Groups in Conflict”, *The International Journal of African Historical Studies*, 22,2, 1989.

Emrah Kekili, “Haftar’ın Darbe Girişiminden BM Çözüm Taslağına Libya Siyaseti”, *SETA*, 152, Şubat 2016.

Fabio Olivia, “Learning to Lose: Accepting Electoral Outcomes”, *UNSCC*, 2011.

Frederic Wehrey, Wolfram Lacher, “Libya’s Legitimacy Crisis: The Danger of Picking Sides in the Post-Qaddafi Chaos”, *Foreign Affairs*, 6 October 2014.

Haala Hweio, “The Muslim Brotherhood: Libya as the Last Resort for the Continued Existence of the Global Movement”, *Middle East Law and Interdisciplinary Governance Journal*, 2020.

Kareem Fahim & Suliman Ali Zway, “Violence and Uncertainty Mar Libyan Election for a New Parliament”, *New York Times*, 25 June 2014.

Kristine Höglund, Anna K. Jarstad, Mimmi Söderberg Kovacs, “The predicament of elections in war-torn societies”, *Democratization*, 16(3), 2009.

Michael Macdonald “The Siren’s Song: The Political Logic of Power-Sharing in South Africa”, *Journal of Southern African Studies*, 18,4, 1992.

Michael Mann “*The Dark Side of Democracy: Explaining Ethnic Cleansing*”, Cambridge University, 2006.

Mikhail Maslovski “Max Weber’s concept of patrimonialism and the Soviet system”, *Sociological Review*, 44(2), 1996, p. 294–308.

Mohamed Eljarh, “Libya’s Islamists Go for Broke”, *Foreign Policy*, 22 July 2014.

Mohammed Eljarh, “The Fight for Benghazi Heats Up”, *Foreign Policy*, 15 October 2014.

Policy Brief, “Addressing Libya’s multiple crises: When violent politics, extremism and crime meet”, *Clingendael*, July 2015.

Staffan I. Lindberg “*Democracy and Elections in Africa*”, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2006

Thomas Flores and Irfan Nooruddin “The Effect of Elections on Postconflict Peace and Reconstruction”, *The Journal of Politics*, 74, 3, 2012

Ulf Laessing, “*Understanding Libya Since Gaddafi*”, C Hurst, 2020

“İŞİD Sirte’yi ele geçirdi”, *Al Jazeera Türk*, 9 Haziran 2015

“Libya faces chaos as top court rejects elected assembly”, *Reuters*, 6 November 2014

“Libyan elections: Low turnout marks bid to end political crisis”, *BBC*, 26 June 2014

“Libya’s parliament moves to small port city as dangers in Tripoli increase”, *Washington Post*, 5 October 2014.